

Олейнікова Юлія Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
*Науковий керівник: Усачова Катерина
Сергіївна*, доцент кафедри правничої
лінгвістики Національної академії внутрішніх
справ, кандидат філологічних наук

ВПЛИВ ДІАСПОРИ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Поняття «діаспора» набуло значного розповсюдження за роки існування незалежної України, адже діаспора відіграла та продовжує відігравати важливу роль у розвитку нашої культури. Діяльність представників української діаспори направлена на збереження національної ідентичності, сприяє утвердженню позицій української мови, а також розбудові співпраці України та інших країн світу на духовному, культурному, науковому та політичному рівнях світового розвитку. Таким чином питання дослідження діаспори, зокрема мовних особливостей її представників, залишається актуальним.

Метою роботи є розгляд впливу діаспори, в її історичному та географічному вимірах, на розвиток сучасної української літературної мови.

«Діаспора (від грец. *Διασπορά* – розсіяння) – 1) частина певної етнічної спільноти (народу), що постійно проживає поза межами істор. батьківщини в іноетнічному чи інонац. середовищі на правах або зі статусом нац.-культ. меншини; 2) етнічна меншина, яка зберігає зв'язок зі своєю батьківщиною, нац. традиції тощо.» [3] Термін «українська діаспора» стосується всіх українців, які були вимушені покинути свою батьківщину через певні, переважно, соціально-політичні причини.

Українська діаспора налічує 4 хвилі міграції.

Перша хвиля припала на період революцій в імперській Росії та тривала до Першої світової війни. Переважну частину мігрантів становили самотні чоловіки та молодь, які не бажали служити в російській чи австрійській арміях.

Друга хвиля охоплювала період між Першою та Другою світовими війнами. Переважну кількість мігрантів становили патріотично налаштовані українці, що боролися проти радянської влади. Серед них були як військова еліта з інтелігенцією, так і прості люди, що виступили на підтримку УНР.

Третя хвиля міграції була зумовлена політичними причинами і почалася наприкінці Другої світової війни. Ця хвиля характеризується міграцією більш інтелектуально розвиненого населення, серед яких переважали українці, що були не вигідні «сталінському режиму». [1]

Четверта хвиля розпочалася з розпадом СРСР та була спричинена скрутним економічним становищем держави. Саме тому вона має назву «заробітчанська», адже люди, що виїздили з країни, робили це задля покращення свого матеріального становища.

Якщо друга хвиля міграції спричинила найбільший політичний та культурний вплив на розвиток національної ідеї, яка призвела до здобуття Україною незалежності, то четверта хвиля мала найбільший вплив на розвиток сучасної української мови, адже прибуваючи до нової країни, українці намагалися зберегти ту мову та культуру, якою вони послуговувалися вдома. Більшість заробітчан мала вищу освіту, або технічну спеціальність, та володіла англійською мовою, що давало змогу знайти себе в нових країнах та налагодити контакт з батьківщиною.

Географічно українську діаспору можна поділити на західну і східну. Цей поділ є умовним, адже до східної діаспори традиційно зараховують країни колишнього СРСР, незалежно від частини світу, де вони розташовані. Наприклад: Молдова, Білорусь, Казахстан та ін. Західною називають діаспору в усіх інших країнах світу.

Вплив західної діаспори на корпус сучасної української літературної мови виявляється насамперед на лексичному рівні. Серед цих явищ вирізняються:

а) ті, що зумовлені відсутністю в українській літературній мові назв або термінів для понять;

б) ті, що зумовлені політико- та етикетно-прагматичними настановами в нових обставинах життя українського суспільства і частково спрямовані на заміну вже наявних найменувань;

в) ті, що викликані нормативно-стилістичними настановами і спрямовані на заміну вже наявних, недостатньо «українських» або просто менш виразних найменувань. [2, с. 68-70]

В останньому явищі найсильніше проявляється тенденція до обмеження кількості іншомовних слів. Але повна картина не така однозначна. По-перше, зменшення спрямоване лише на іншомовну лексику, яка є спільною з російською. По-друге, інколи зміни зачіпають не тільки іншомовну лексику, а й пропонують заміну питомих слів на відсутні в російській іншомовні: видання – едіція, військовий – мілітарний. По-третє, часто активізують одиниці, спільні з польською мовою і обмежують одиниці, спільні з російською.

Тобто спостерігається вибіркковість, спрямована проти наявності російської мови в корпусі української літературної мови, оскільки вона розглядається як загроза самобутності української мови. Те, що при цьому можуть бути витіснені не тільки росіянізми, але і просто одиниці, спільні для обох мов, і те, що структура української мови наповнюється елементами польської, або не усвідомлюють, або свідомо ігнорують як меншу проблему. Тож деякі вчені вважають, що лінгвісти повинні очищати українську мову не тільки від англіцизмів і русизмів, але й від полонізмів. [2, с. 71]

Найбільш сприятливі умови для діяльності східної діаспори, простежуються в країнах Балтії, де діють європейські норми про права національних меншин. Проте відбувається стійке зменшення кількості українців, а значить – і носіїв мови, на сході за останні три десятиліття. Найбільша українська діаспора проживає у Російській Федерації. Через складні міждержавні відносини України і Росії діяльність українських товариств у цій державі часто зводиться нанівець. Відбуваються асиміляційні процеси, коли українці в Росії припиняють ідентифікувати себе з Україною, через що вживання української мови у східній діаспорі дедалі зменшується. Таким чином, впливу на українську мову з боку східної діаспори майже немає.

Отже, найбільш значний внесок у розвиток сучасної української мови зробила західна діаспора, особливо після четвертої хвилі міграції, намагаючись виправити вплив Російської імперії та Радянського Союзу на українську мову. Тоді як східна діаспора майже не спричинила мовних змін, через національні асиміляційні процеси у Російській Федерації.

Список використаних джерел

1. Ключковська Ірина, Гумницька Наталія. Українська діаспора в об'єктиві сучасності – національно-політичний та духовно-культурний феномен. URL: <https://miok.lviv.ua/?p=379>

2. Тараненко О.О. Мова української західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні (на загальнослов'янському тлі) // Мовознавство, 2013. № 2-3. С. 63-99.

3. Ясь О.В. Діаспора // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.